

INGLIZ TILIDAGI MILLIY-MADANIY BIRLIKLARNING O‘ZBEK TILIGA TARJIMA STRATEGIYALARI

Madinaxon Munavvarxonova

O‘qituvchi, Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19852347>

Annotatsiya: Mazkur maqolada ingliz tilidagi milliy-madaniy birliklarning o‘zbek tiliga tarjima qilish jarayonidagi asosiy muammolar va ularni hal etish strategiyalari tahlil qilinadi. Muallif lingvokulturologik yondashuv asosida madaniy xoslikka ega birliklarning tarjimada qanday aks ettirilishini ko‘rib chiqadi. Shuningdek, realiyalar, frazeologizmlar, milliy an‘analardan va urf-odatlariga oid tushunchalarning adekvat tarjimasini ta‘minlashda qo‘llaniladigan usullar — ekvivalent topish, izohli tarjima, transkripsiya, transliteratsiya va adaptatsiya strategiyalari misollar asosida yoritiladi. Tadqiqot natijalari tarjimonlar uchun amaliy ahamiyatga ega bo‘lib, madaniyatlararo kommunikatsiyani samarali tashkil etishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: *milliy-madaniy birliklar, lingvokulturologiya, realiyalar, ekvivalentlik, adaptatsiya, frazeologizmlar, madaniyatlararo kommunikatsiya*

Kirish qismi: Bugungi globallashuv sharoitida turli xalqlar va madaniyatlar o‘rtasidagi aloqalar tobora kengayib bormoqda. Bu jarayonda tarjima faoliyati muhim vosita sifatida namoyon bo‘lib, nafaqat til birliklarini, balki milliy-madaniy qadriyatlarni ham bir tildan ikkinchi tilga yetkazishda muhim rol o‘ynaydi. Ayniqsa, ingliz tilidagi milliy-madaniy birliklarni o‘zbek tiliga tarjima qilish jarayoni murakkab va ko‘p qirrali bo‘lib, u tarjimondan nafaqat til bilimini, balki chuqur madaniy kompetensiyani ham talab etadi.

Milliy-madaniy birliklar har bir xalqning tarixiy taraqqiyoti, urf-odatlarini, an‘analari va turmush tarzini o‘zida aks ettiradi. Bunday birliklarga realiyalar, frazeologik iboralar, maqol va matallar, shuningdek, madaniyatga xos tushunchalar kiradi. Ularni tarjima qilishda to‘g‘ridan-to‘g‘ri ekvivalent har doim ham mavjud bo‘lmasligi sababli, turli tarjima strategiyalaridan foydalanish zarurati tug‘iladi.

Mazkur maqolaning maqsadi ingliz tilidagi milliy-madaniy birliklarning o‘zbek tiliga tarjima qilinishida qo‘llaniladigan asosiy strategiyalarni tahlil qilish, ularning samaradorligini aniqlash hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot davomida lingvokulturologik yondashuv asosida turli tarjima usullari — ekvivalentlik, izohli tarjima, transliteratsiya, transkripsiya va adaptatsiya kabi strategiyalar misollar yordamida yoritiladi.

Asosiy qism: Milliy-madaniy birliklar tarjimashunoslikda alohida e‘tibor talab etadigan muhim lingvistik hodisa hisoblanadi. Ular muayyan xalqning tarixiy, ijtimoiy va madaniy tajribasini o‘zida mujassam etgani bois, boshqa tilga tarjima qilishda ko‘plab qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi. Tarjimashunoslikda bunday birliklarni o‘rganish lingvokulturologik yondashuv asosida amalga oshiriladi, ya‘ni til va madaniyatning o‘zaro bog‘liqligi markaziy o‘rinni egallaydi.

Ilmiy manbalarda milliy-madaniy birliklar ko‘pincha “realiya” tushunchasi bilan izohlanadi. Realiyalar — bu muayyan xalq yoki jamiyatga xos bo‘lgan va boshqa madaniyatda to‘g‘ridan-to‘g‘ri muqobili mavjud bo‘lmagan tushunchalardir. Masalan, ingliz tilidagi “*pub*”, “*Thanksgiving*”, “*double-decker*” kabi birliklar o‘zbek tilida to‘liq ekvivalentga ega emas va ularni tarjima qilishda maxsus strategiyalar talab etiladi.

Tarjima jarayonida milliy-madaniy birliklarni yetkazishda bir nechta asosiy strategiyalar ajratib ko‘rsatiladi:

Birinchidan, ekvivalentlik strategiyasi — bunda tarjimon ma’no jihatdan eng yaqin mos keluvchi birlikni tanlaydi. Bu usul faqat ikki madaniyatda o’xshash tushunchalar mavjud bo’lgandagina samarali bo’ladi. Masalan, “holiday” so’zini “bayram” deb tarjima qilish mumkin.

Ikkinchidan, transliteratsiya va transkripsiya — bu usullar asl birlikning fonetik yoki grafik shaklini saqlagan holda tarjima qilishni nazarda tutadi. Masalan, “pub” so’zini “pab” tarzida berish. Bu strategiya, ayniqsa, yangi yoki madaniy jihatdan noyob tushunchalarni o’zlashtirishda qo’llaniladi.

Uchinchidan, izohli tarjima (deskriptiv tarjima) — bunda milliy-madaniy birlik kengroq izoh orqali tushuntiriladi. Masalan, “Thanksgiving” — “Amerikada hosil uchun shukronalik kuni sifatida nishonlanadigan bayram” tarzida tarjima qilinadi. Bu usul o’quvchiga tushunchani to’liq anglash imkonini beradi, biroq matn hajmini oshiradi.

To’rtinchidan, adaptatsiya (moslashtirish) — bunda tarjimon asl madaniy birlikni qabul qiluvchi til madaniyatiga yaqinroq tushuncha bilan almashtiradi. Masalan, ayrim hollarda “Christmas” so’zi “Yangi yil bayrami” bilan almashtirilishi mumkin, garchi ular mazmunan to’liq mos kelmasa ham. Bu usul o’quvchiga yaqinlik yaratadi, lekin milliy koloritning yo’qolishiga olib kelishi mumkin.

Shuningdek, frazeologik birliklar tarjimasi ham muhim masalalardan biridir. Ingliz tilidagi ko’plab idiomalar milliy-madaniy xususiyatga ega bo’lib, ularni so’zma-so’z tarjima qilish ma’noni buzadi. Masalan, “kick the bucket” iborasini “chelakni tepmoq” deb emas, balki “vafot etmoq” deb tarjima qilish zarur. Bu yerda semantik ekvivalentlik ustuvor ahamiyat kasb etadi.

Ilmiy nuqtai nazardan qaraganda, tarjimon milliy-madaniy birliklarni tarjima qilishda funksional ekvivalentlik, kommunikativ maqsad va kontekstni hisobga olishi lozim. Tarjima nazariyasida bu jarayon “dinamik ekvivalentlik” tamoyili bilan izohlanadi, ya’ni tarjima natijasi qabul qiluvchi auditoriyada asl matn kabi ta’sir uyg’otishi kerak. Ingliz tilidagi milliy-madaniy birliklarni o’zbek tiliga tarjima qilish murakkab, ko’p bosqichli jarayon bo’lib, u tarjimondan lingvistik bilim bilan bir qatorda madaniy kompetensiyani ham talab etadi. To’g’ri tanlangan strategiya tarjimaning sifatini oshiradi va madaniyatlararo muloqot samaradorligini ta’minlaydi.

Xulosa qismi: Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko’rsatadiki, ingliz tilidagi milliy-madaniy birliklarni o’zbek tiliga tarjima qilish jarayoni murakkab va ko’p omilli jarayon bo’lib, u tarjimondan nafaqat yuqori darajadagi til bilimini, balki chuqur madaniy tafakkurni ham talab etadi. Milliy-madaniy birliklar har bir xalqning o’ziga xosligini aks ettirganligi sababli, ularni adekvat tarjima qilishda yagona universal usul mavjud emas.

Tahlillar asosida aniqlanishicha, ekvivalentlik, transliteratsiya, transkripsiya, izohli tarjima va adaptatsiya kabi strategiyalar tarjima jarayonida eng samarali vositalar sifatida qo’llaniladi. Har bir strategiyaning o’ziga xos afzallik va kamchiliklari mavjud bo’lib, ularni tanlash matn turi, kommunikativ maqsad hamda auditoriya xususiyatlariga bog’liq holda amalga oshirilishi lozim. Tadqiqot shuni ko’rsatdiki, milliy-madaniy birliklarni tarjima qilishda lingvokulturologik yondashuvdan foydalanish tarjimaning sifatini sezilarli darajada oshiradi. Bu yondashuv orqali tarjimon nafaqat til birliklarini, balki ularning ortida turgan madaniy mazmunni ham to’g’ri yetkazish imkoniga ega bo’ladi.

Umuman olganda, ingliz va o’zbek tillari o’rtasida milliy-madaniy birliklarni tarjima qilish jarayonini takomillashtirish tarjimashunoslik sohasining dolzarb yo’nalishlaridan biri bo’lib

qolmoqda. Kelgusida ushbu yo'nalishda olib boriladigan tadqiqotlar tarjima amaliyotini yanada boyitadi hamda madaniyatlararo muloqotni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Nida, Eugene A.. Language and culture: contexts in translating. – Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press, 2001. – 191 p.
2. Abdullayeva, Marxabo. "Inglizchadan o 'zbekchaga nasriy tarjimaning milliy-madaniy xususiyatlari (xx asr oxiri xxi asr boshlarida ingliz tilidan bevosita tarjimalar misolida)." *TADQIQOTLAR. UZ* 50.5 (2024): 80-84.
3. Newmark, Peter. A textbook of translation. – London: Prentice Hall, 1988. – 292 p.
4. Baker, Mona. In other words: a coursebook on translation. – London: Routledge, 1992. – 304 p.
5. Hamidov, Xayrulla Xudoyorovich. "ABDULLA QODIRIY ASARLARI TARJIMASINI QIYINLASHTIRUVCHI OMILLAR XUSUSIDA." *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences* 3.21 (2023): 388-392.
6. Munavvarxonova, M. . . (2026). XORIJIY TIL DARSLARIDA LINGVOKULTUROLOGIK LUG'ATLARDAN FOYDALANISH METODLARI. *FAN, TA'LIM, MADANIYAT VA INNOVATSIYA JURNALI | JOURNAL OF SCIENCE, EDUCATION, CULTURE AND INNOVATION*, 5(3), 67–71. Retrieved from <https://mudarrisziyo.uz/index.php/innovatsiya/article/view/3702>
7. Normurodovna X. D. SYMBOLIC UNITS IN ENGLISH DIGITAL TEXTS: THEIR LINGUISTIC FUNCTIONS IN SOCIAL MEDIA COMMUNICATION //KONFERENSIYA. – 2025. – T. 1. – №. 2. – C. 436-442.
8. Madinaxon Munavvarxonova. PROBLEMS OF TRANSLATING CULTURE-SPECIFIC WORDS IN ENGLISH-UZBEK LEXICOGRAPHY. (2026). *International Journal of Artificial Intelligence*, 6(03), 1085-1088. <https://www.academicpublishers.org/journals/index.php/ijai/article/view/11922>